

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 7. marca 1866. ~

Gospodarske stvari.

Koliko je eno sadno drevo vredno?

Ako sadno drevje primerjamo z družimi kmetijskimi sadeži, in vse natanko preračunimo, se bomo prepričali, da nam sadno drevje proti drugim rastlinam najmanj dela prizadene, ob enem pa največ dobička donaša. Se vé, da se nahaja sadnih dreves, ki prav po malo rodé; od teh pa ne govorimo. Ako ni plemo (sorta) dobro, zemlja ni pripravna, in gospodar ne zná drevja saditi, se to ne more sadnim drevesom šteti v krivico.

Prvo vprašanje je to: Koliko stroškov nam prizadene sadno drevo? — Sadno drevje sadé ljudje večidel neumno. Marsikter gospodar misli, da je jama dovolj široka, ako je le tolika, da drevo va-njo vtakne. Da bi drevo v tako jamo posadil, kjer bi móglo 60 do 80, ali tudi blizo 100 let rasti in mu obilo sadja donášati, da bi zemljo zboljšal, kar je pri drevo-reji prvo pravilo, to mu ni mar. Če le za drevesce kakih 30 soldov dá, že misli, da je že vse opravil, in vtakne drevesce kamor si je, češ, da bo že rastlo. Rastlo bo, pa kakó! — V prvih 10 letih ne gleda na nič družega, kakor da ga nekoliko obreže, mu količ pristavi in ga oveže, da ga zajec ne gloje, — vsi stroški znašajo morebiti 1 gold.

Pri vsem tem pa drevo vendar le raste, če se mu lubje še tako oguli in še tako nemarno ž njim ravna in ne prizadene sadjorejcu v družih 10 letih, če drevesu le prav poredkoma pognoji, ali ga v jeseni pobeli, ga okoplje ali suhih mladik otrebi, čez 48 kr. Do 20 let malo škode storí pod njim rastočim rastlinam, ker le počasi raste in se ne razširjuje okrog. Vzemimo, da sadno drevo 60 let trpi, tedaj vsi stroški od 20. leta do konca za okopavanje, obrezovanje, trebljenje in gnojenje (kar se pa prav poredkoma, ali pa tudi nikoli ne opravlja), komaj kake 3 gld. znesó. Sadno drevo vleče, kakor je vsacemu znano, svoj živež po razprostenih koreninah iz tal; površno gnojenje drevesu k rasti ali rodovitosti malo ali celó nič ne pripomore, vendar-le mu rodi obilo lepega sadja. Drevó dobiva večidel le iz tal svoj živež, in dostikrat se ne vé, kako more drevo v suhih letih, o katerih dežnica malokdaj zemljo do drevesnih korenin premoči, vendar toliko lepega sadja obroditi. Vsem drugim kmetijskim rastlinam škodujejo neugodni vtoki več kakor sadnemu drevesu, če je bilo le dobro in skrbno gleštano in obdelano. Sadnemu drevesu se to očita, da rastline pod njim rastoče prehudo zamori, in da obdelovanje zemlje zeló overa. O tem je sicer nekoliko resnice, vendar je vedeti treba, da drevo do svojega 15. leta ne dela pod njem rastočim rastlinam preobilo sence, kjer so drevesca

po navadi v vrste od severja proti jugu in precej deleč saksebi posajena in tako se jim malo solnca odpelje. Da pa oreh s svojim gostim perjem in široko krono spodaj rastočim rastlinam jako škoduje, je res.

Po vsem tedaj znašajo stroški enega sadnega drevesa vés čas, dokler raste, to-le:

mlado drevesce se je kupilo za . . .	—	gold.	30	kr.
stroški za različna dela pri njem od				
1. do 10. leta	1	„	10	„
od 10. do 20. leta	—	„	48	„
od 20. do 60. leta	3	„	—	„
Skupaj	4	gold.	88	kr.

tedaj vsako leto 5 do 6 kr.

Drugo vprašanje pa je: Koliko pridelamo od enega sadnega drevesa? Če tudi sadnih plemen imamo in sicer precej žlahnih, kakor so, na priliko, nekteri kosmači (Reinette) in drugi, ki začnó že v 3. ali 4. letu roditi, se vendar še le od 10. ali 15. leta more bogateji pridelek pričakovati, kateri se do 40. leta vsako leto bolj množí, po tem pa pojemlje. Po obilih skušnjah se more pridelek enega sadnega drevesa, počez vzet, vsako leto ceniti

na 30 krajc. od 10. do 20. leta
na 3 gold. od 20. do 30. leta
na 5 gold. od 30. do 50. leta
na 4 gold. od 50. do 60. leta.

Po tem takem bi po tej cenitvi eno sadno drevo od svojega začetka do konca vrglo kakih 175 gold., ali to na vsa leta razdeljeno, vsako leto blizo 3 goldinarje. 3 goldinarji pa so obresti (činži) od blizo 70 gold. kapitala. Vprašamo zdaj: kateri drug kmetijsk sadež donáša gospodarju tolikšen dobiček, ker prostor enega sadnega drevesa po čez le kaka 2 štirjaška sežnja znaša. Zato ne moremo dosti vpiti: Sadite, sadite sadna drevesa! Obdelujte jih umno, ravnajte jih marljivo! Ljudí je čedalje več na svetu; raztegniti zemlje ne moremo; al to se dá storiti, da vsak prostor porabimo in iz zemlje vlečemo, kolikor le moremo.

Po „Bad. Woch. Bl.“

O šolsko-kmetijskih vrtih. *)

Iz Jelšan na Tržaškem 1. marca. — Že pred dvema letoma pisal sem Vam, drage „Novice“, sestavek z napisom: „Proste misli o šolsko-kmetijskih vrtih“; danes, hvala Bogu! Vam morem povedati, kako se je moja želja v omenjenem spisu spolnila na drug še boljši način. Popisati Vam hočem sploh napredek preteklih dveh let.

Kakor je že lani o priložnosti, ko je bil farman v Rodik-u gosp. Šepf od Njih ekscelencije c. k. namest-

*) V izgled drugim deželam.

nika tržaškega barona Kellersperg-a počesčen, nekdo pisal, ima naš okraj že čuda srenjskih vrtov. Tako, na priliko, ima sama naša občina, ki obsega 15 vasi, že skoro ravno toliko vrtov, v katerih se sejejo vsako leto mnogovrstna gozdna in sadna drevesa, ki se bodo, kadar dorastejo, deloma med kmete razdelila, deloma pa se bodo na spašnike (gmajne) sadila. Tako je upati, da se bodo sčasoma goljaci pokrili z lepimi gozdi, prazne ravnine in male gorice pa se bodo s trto in njivami napolnile. In to je prihodnja sreča kmetu in gospodu! Pri nas posebno bode kmetijstvo napredovalo, ker imamo dosti prazne pa jako rodovitne zemlje, in, kar še več velja, ker imamo novega nadzornika za vse vrte v jelšanski občini, gosp. A. Štemberger-ja, moža, kateremu je blagor dežele iskreno pri srcu. Zraven tega imajo vsake dve ali tri vasi skupaj zopet svojega voditelja, ki je pooblasten, kakor nadzornik, od Njih eksc. c. k. namestnika. Tak voditelj ima dolžnost, v odločenih vaséh skrbeti za zasajevanja Krasa.

Eden med imenovanimi sem tudi jaz, pisatelj teh vrstic, ki mi je še posebno priporočeno, da mladino vadam kmetijstva, in jo pridno na srenjske vrte vodim. Že davno sem pričakoval take, meni drage službe, za katero se tukaj Njih ekscelencii deželnemu glavarju očitno zahvaljujem. Z veseljem bodem mladino vodil na sadišča v Jelšanah, Dolenjah in Rupih, in z veseljem bodem red in druge potrebe na vrtih oskrboval. Z veseljem pa moram reči, da se tudi otroci kmetijstva učé, ker vidijo in spoznajo, da bode o svoji dôbi sad rodilo, kar zdaj sadijo.

Evo, dragi mi Slovenci, napredek naš v kmetijstvu! Še dokaj na bolje se je obrnilo, kakor sem jaz predlanskim sam mislil. — Zdravstvujte!

Srečko Pirc, učitelj.

Národne stvari.

Kmet in národnost.

Spisal dr. J. Mencinger.

(Dalje.)

IV.

Rekel sem poprej, da morajo kmetu idejo národnosti pridomačiti resnobni in taki ljudje, katerim zaupa. Naj h koncu še o tem nekaj omenim.

O učenosti, temeljitih dokazih in lepo razvrstjenih govorih ima kmet svoje misli. On vsega tega ne porajta toliko, kakor osebo, ktera je govorila in na obliko govorjenih besedi. Kdor ga uči ali svari, kdor mu kaj svetuje ali priporoča, mora biti veljaven človek in spoštovan v svojem stanu; kmet mora vedeti, da je govornik častit možak in da njegova beseda tudi kaj premore, kadar je izgovorjena. Gosposki človek, ki je neznan ali ima količkaj sumljivosti ali vrtoglavosti na sebi, pri kmetu ne bo ničesa opravil, naj še tako dobro in umno govori. Ako pa ima po svojem premoženju, poklicu ali kakem drugem očitnem upljivu veljavo pri kmetih, vse opravi, ako le očitne neumnosti ne trosi.

V besedah mora biti neki domač duh, s katerim se kmetu prikupi, — tista zmožnost, vsako reč tako razložiti, da jo kmečka pamet lahko razume, in tista umetnost, suho resnico tako zabeliti, da jo kmet z veseljem prevzame v svoje mišljenje. Zato je dosti dokazov v vsakdanjem življenju. Pogosto si kmetje raji izvolijo neučenega pa premožnega moža za župana in ga bolj časté, čeravno brati ne zná, kakor pa zadolženega vaščana, ki zná dobro pisariti in z gospôdo v caker hoditi. Tù daje premoženje več zaupanje, ne pa vednost. —

V več krajih se zgodi, da kmet, ki je v sodnii gospoda predstojnika ali sodnika svéta vprašal, potem še poprašča pri pisarji ali beriču ravno tisto zadevo. Gospod sodnik, omikan, v šolah izurjen človek, po svojem znanstvu morebiti ni dosti utegnil s kmetom pečati se, in ni govoril kakor bi bilo kmetu prepričavno; berič ali pisar, sam iz kmečkega stanú, vedno s kmeti v dotiki, pa je iz naravnega nagiba poznal kmečki značaj ter zadel pravo jasno besedo. Pri kmetu pravo zadeti, prav se vèsti, o pravem času šalo ali resnobo rabiti, je posebna težka vednost, ki se ne uči v nobenih visocih šolah, temuč v nizkih kmečkih kočah, v življenju med kmeti. Učiti se kmečke šege in narave je pa potrebno vsacemu, ki hoče med kmeti narodu in državi koristiti. Ravno ta vednost se je močno in dolgo zanemarjala, in zato imamo o kmetu toliko krivih misel zasajenih med gospôdo. Ni čuda: velik del gospôde kmeta ni razumel, drug velik del je pa preošaben bil, ozirati se na kmečke reči.

Vendar imamo neki del slovenske gospôde, ki se je vedno dosti s kmetom pečala, ki je po svojem poklicu tudi po prirojeni ljubezni pazljivo se ozirala na kmeta in njegove potrebe, ki je celó v mnogih važnih rečéh kmetu bila edina podpornica. To so naši národní duhovniki.

Ni ne sama pobožnost, ki je med slovenskimi kmeti vpeljala navado, da sinovi, ki se dajo v šole, grejo v duhovski stan. Kmet ne stori rad kaj zastonj. On želi, da se sin izšola za tisti stan, v katerem se od kmečkega stanú najmanj odtegne, v katerem ne pozabi, da je kmečki sin. Rodbina si šteje na čast, da ima duhovna med sabo; ta čast pa ni prazna, ako le premislimo zgodovino slovenske omike. Čuti pa vsa rodbina tudi potrebo imeti nekega med sabo, ki je viši nego oni, ki pa jih popolnoma umé, jih odkritosrečno uči, in napeljuje do bolj npravnega mišljenja in delanja, in na kterege se smejo v nenavadnih zadregah zaupljivo zanašati, ker je njih krvi.

Mašnik je s cerkvijo poročen. Cerkev je pa celó za tiste, ki nimajo dosti vere, vsaj potrebna naprava, da so kmetje pošteni, da manj kradejo, se ne pretepajo in krivo ne prisegajo. Celó najhujši cerkven sovražnik ne bi želel cerkve na kmetih odpraviti brez strahú za svoje blagó in teló. Nepremakljivi sveti poklic vere in cerkve na kmetih je pa veliko večí. Cerkev kmeta ne vodi samo k nebesom ter mu kroti slabe misli in nag-njenja; ona uči, spodbuja in k dobremu vodi kmečkega človeka po vsi njegovi osebnosti. Ona ni samo božja veža, temuč tudi človeška šola za mlade in stare, za uboge in premožne.

Kmečko življenje je dokaj enoterno, njegove navadne potrebe so večidel povsod enake. Ozračje njegovega znanja in mišljenja ostane od roda do roda, od sela do sela skoraj nespremenljivo. Viših spodbadeb, tistih dušnih potreb, ki človeka opominjajo, da ne obstoji iz samega telesa, kmet v svoji vasi in vsakdanjosti ne najde drugje nego v cerkvi. Samó cerkev ga spodbuja više misliti in mu odkriva dušne potrebe; ona ga pa ne povzdiguje samo k nebesom, pové mu tudi, da človek živi tudi za ta svet, da ima za ta svet nekaj dolžnosti in potreb, ki niso sicer večne in nespremenljive, pa vendar priležne večnemu dušnemu poklicu, kterege celó podpirajo. Kmet malokdaj utegne knjige prebirati, blaga umetnost, čutje lepote in snage se pri njem malo budí. V cerkvi se pa uči spodobnosti, tam izvé po pridigah v prilikah in izgledih mnogo nepozabljivih nauk, in cerkev mu je zadnjič edina hiša lepote in umetnosti. „Lepo — pravi — kakor v cerkvi!“ Lepo petje, postavimo, veliko pripomore k občni pobožnosti med duhovnim opraviлом. Pa velik blaževaven